דלא ליפלוג לישני על פלגי מים א"ר תנחום בר חנילאי [א]לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע איניש כמה חיי כי קאמרינן [א]ביומי: [1]אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול ואם לאו על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר [2]לא כן הרשעים כי אם וגו' [ג]אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב [3]כי רבים חללים הפילה [ב]זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה [ג]זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה [ג]עד מ' שנין והא [ד]רבא אורי התם בשוין ועלהו לא יבול [ה]אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב [ו]שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה [ז]תלמוד שנאמר [1]ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח א"ר יהושע בן לוי דבר זה [ח]כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה [א] נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב [4]ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון שנוי בנביאים דכתיב [5]לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל משולש בכתובים דכתיב [6]כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח מכריז רבי אלכסנדרי מאן בעי חיי מאן בעי חיי כנוף ואתו כולי עלמא לגביה אמרי ליה הב לן חיי אמר להו [7]מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו' [ט][8](סור מרע ועשה טוב וגו') שמא יאמר אדם נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה [אלך] [י]ואתגרה בשינה ת"ל סור מרע ועשה טוב [כ]אין טוב אלא תורה שנאמר [9]כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים: א"ר אלעזר אמר רבי יוחנן [י]אם בנה שכרו מותר פשיטא [ל]משמשי עבודת כוכבים הן ומשמשי עבודת כוכבים בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא [ה]אינן אסורין עד שיעבדו אמר רבי ירמיה [י]לא נצרכה אלא לעבודת כוכבים עצמה הניחא למ"ד [ז]עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד ושל עובד כוכבים עד שתעבד שפיר אלא למ"ד של עובד כוכבים אסורה מיד מאי איכא למימר אלא אמר רבה בר עולא לא נצרכה אלא במכוש אחרון עבודת כוכבים מאן קא גרים לה גמר מלאכה ואימת הויא גמר מלאכה במכוש אחרון מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה אלמא קסבר (מ)[ח]ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף: **מתני'** [ב] ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות ונזמים וטבעות רבי אליעזר אומר (א) בשכר מותר [י]אין מוכרין להם במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ ר' יהודה אומר [ט]מוכר הוא על מנת לקוץ: **גמ'** מנהני מילי אמר רבי יוסי בר חנינא

דאמר

דלא ליפלוג לישני. שלא יתחלקו הלשונות דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא וחדא מילתא היא ומיהו תלמיד דגריס מתרווייהו (לישני) משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני: **ביומי.** ג' ימים מקרא וג' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע: **אם פריו יתן בעתו.** שיקבע עתים לתורה: (ס) **רשעים.** תרי משמע לומד ומלמדו. ל"א פריו יתן בעתו שלומד ועושה פרי כלומר מקיים מה שכתוב בתורה וזה עיקר: **על הלומד ועל המלמד.** שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון: **הפילה.** לשון נפל שלא מלאו ימיו. כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו: **ועצומים.** המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות הורגין את דורן. ועצומים לשון ועוצם עיניו (ישעיה לג): **ועד כמה.** הוי ראוי להוראה: **עד ארבעין שנין.** משנולד: **והא רבא אורי.** וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דראש השנה (דף יח.): **התם בשוין.** בשאין בעירו גדול ממנו: **שיחת חולין של חכמים צריכה תלמוד.** כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא: **ועלהו.** הוי דבר קל שבאילן וכתיב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד: **פשיטא.** דשכרו מותר דהא כיפה זו לאו עבודת כוכבים היא אלא תשמיש לעבודת כוכבים: **בין לר' ישמעאל ובין לר"ע.** דפליגי בעבודת כוכבים עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש מודו דאין אסורין: **עד שיעבדו.** עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים בפרק רבי ישמעאל (לקמן דף נא:) בברייתא בגמרא: **לא נצרכה.** הא דר"א: **אלא לעבודת כוכבים עצמה.** שאם עשה ישראל לעובד כוכבים עבודת כוכבים בשכר שכרו מותר: **הניחא למאן דאמר כו'.** פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא: **של ישראל.** שעשה ישראל לצרכו למוכרה לעובד כוכבים: **ושל עובד כוכבים משתעבד.** וזו עדיין לאו נעבדה מש"ה שכרו מותר שזו לצורך עובד כוכבים נעשית: **מאן קא גריס לה.** להקראות עבודת כוכבים: **במכוש האחרון.** מכת קורנס האחרון: **לית ביה שוה פרוטה.** הלכך שרי דשכירות שאר מכושות לא מיתסר דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא. וקסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא דפלוגתא היא בקדושין (דף מח.) (ב) עשה לי שירין נזמים וטבעות ואקדש כו':

לא

ישלש אדם שנותיו וכו' אלא ליומי. פ"ה ג' ימים מקרא ג' ימים משנה וג' ימים תלמוד ולשון ליומי דחקו לפרש כן מיהו אכתי איכא לאקשויי מי ידע כמה חי לכך נראה ליומי בכל יום ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן ובריית' דרבי ישמעאל ונראה לר"ת דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא בלול במקרא במשנה ובתלמוד כדאמרינן בסנהדרין (דף כד.) בבל בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד:

אם פריו יתן בעתו. נראה לפרש להר"ר אלחנן הוראה כדבסמוך ובקונטרס פירש לענין קביעות עתים לתורה:

(ע) **הגיע לכיפה כו'.** ואית ספרים דגרסי אין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות נזמים וטבעות ר"א אומר מותר אכן נראה דלא גרס דלא מסתברא שיתיר שום תנא לעשות לכתחלה תכשיטי עבודת כוכבים ואין לומר דשרי ר"א משום איבה כדשריא בפ"ב (לקמן דף כו.) יילד את העובדת כוכבים דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסר לן למעבד שום תכשיטי עבודת כוכבים וליכא למימר נמי דאתא לאשמועינן דבדיעבד שכרן מותר דא"כ היינו רבי אלעזר האמורה דגמרא דאמר אם בנה שכרו מותר ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קטלאות:

מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה. וא"ת מ"מ הלא הוא אסור ליהנות מדמי עבודת כוכבים אפילו בפחות משוה פרוטה וא"כ נמצא איסור מעורב בשכרו וי"ל כיון דבשביל מכוש זה האחרון לא היה העובד כוכבים נותן ממנו משכירותו פחות א"כ אין לו עליו שכר עבודת כוכבים כלל ואע"פ שעובד כוכבים מקפיד על פחות משוה פרוטה בגזל (פ) מ"מ הכא ליכא קפידא כולי האי:

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. והכי נמי (ג) פרק האיש מקדש (קדושין דף מח.) גבי ההיא דעשה לי שירין נזמין וטבעות ואקדש אני לך אינה מקודשת ומפרש טעמא דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף א"כ כל פרוטה ופרוטה הויא לה מלוה והוי ליה (ל) מקודש במלוה דאינה מקודשת וקשה מ"ש מההיא דפרק איזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם ד"ה שכירות) גבי מרבין על השכר דרבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואמר רבא דקו בה רבנן בהא מלתא ואוקמוה אקרא וי"ל דודאי כל זמן שאין הפועל חוזר אין לו שכרו עד לבסוף ואין לבעה"ב עליו משום בל תלין וגם מותר להרבות על שכר דליכא כאן אגר נטר אבל אם פועל בא לחזור מודו בהא דיכול לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה שבשעה שחוזר אז קרוי סוף ולא נפקא לן (ד) כלל התם פלוגתא דישנה בשכירות מתחלה ועד סוף כדמוכח התם מקראי דלא שייך אגר נטר כדאמרי' וגם איסור בל תלין ולא שייך פלוגתא (ה) ישנה לשכירות אלא הכא וגבי קדושין כדפרישית [ועי' תוס' ב"ק דף לג. ד"ה ואי בעית אימא ותוס' קדושין דף מח. ד"ה לכ"ע]:

פו א מיי' פ"א מהל' ת"ת הל' יא [יב] סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ד:
פז ב מיי' שם פ"ה הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יג [וברב אלפס עוד בסנהדרין פ"א דף רנח.]:
פח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד [וברב אלפס שם]:
פט ד מיי' פ"ט מהל' ע"ז הל' יא סמג לאוין מח טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:
צ ה מיי' שם פ"ז הל' ד סמג עשין טו טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף א:
צא ו מיי' שם הל' ה ופ"ט שם הל' יא סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ב:
צב ז מיי' שם פ"ז הל' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף א:
צג ח מיי' פ"ה מהל' אישות הל' כ סמג עשין כח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף טו:
צד ט מיי' פ"י מהל' ע"ז הל' ד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קנא ס"ז:

הגהות הב"ח

(א) במשנה ר"א אומר שכר' מותר: (ב) רש"י ד"ה לית וכו' בקדושין גבי עשה לי: (ג) תום' ד"ה אלמא וכו' וה"נ אמרי' פ' האיש: (ד) בא"ד ולא נפקא לן מינה כלל התם בפלוגת' דישנה לשכירות מתחלה וכו' מקרא דלא שייך אגר נטר וגם כנ"ל ותי' כדאמרי' נמחק: (ה) בא"ד פלוגת' דישנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' נכסיו. נמחק ונ"ב דרכיו: [ב] במשנה ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים קטלאות נזמים וטבעות רא"א בשכר מותר. כל זה נמחק (ועי' תוס' ד"ה הגיע):

רבינו חננאל

[לעולם] ישלש אדם כל יום ויום שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו כלומר בעת שהגיע להוראה ועלהו לא יבול אלא מתקיים ואם לאו עליו הכתוב אומר על המלמד שלא הגיע ללמד ועל הלמד ממנו לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו' והיינו דאמר רב מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ומתי הגעתו בהוראה א"ר זירא מבן מ' שנה ולמעלה (א) כלומר ישב ראש ישיבה ומת בן מ' שנה כבר פירשנוהו ביבמות ובראש השנה ופרקי' בימי רבה בר נחמני לא הוה עדיף מיניה אלא חכמי דורו כולן שוין הן לו לפיכך הורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה וליכא עדיף מיניה ואינו מורה: מנין שאפי' שיחת חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול ומצאנו שנקראו האילנות שיחים שנאמר וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ: כתיב בתורה ובנביאים ובכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין בתורה שנאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת למען תשכילו וגו' בנביאים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך וגו' כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל [בכתובים] דכתיב וכל אשר יעשה יצליח מי האיש החפץ חיים וגו' סור מרע ועשה טוב והתעסק בתורה שנקרא לקח טוב: (מתני') [פיסקא] הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה: א"ר אלעזר אם בנה שכרו מותר. פשיטא. הכיפה משמשי עבודת כוכבים היא

רבינו חננאל (המשך)

ומשמשי עבודת כוכבים בין לר' ישמעאל בין לר"ע אינן אסורין אלא עד שיעבדו דהא ר' ישמעאל ור"ע לא נחלקו אלא בעבודת כוכבים אבל במשמשי עבודת כוכבים דברי הכל עד שיעבדו חלוקת ר' ישמעאל ור"ע בפ' ר' ישמעאל אומר שלש אבנים (דף נא ע"ב) ופריק ר' ירמיה לא נצרכה להא דר"א אלא בשכירות עבודת כוכבים עצמה ודחי' ליה הניחא לר"ע איצטריך אלא לר' ישמעאל דאמר עבודת כוכבים דעובד כוכבים אינה אסורה אלא משתיעבד (ב) פשיטא ופרקי' לא נצרכה אלא למכוש אחרון כלומר אימת נקראת עבודת כוכבים במכוש אחרון בשעת גמר מלאכה ההוא מכוש אחרון לית ביה שו"פ אלמא קסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכל שכירות קודם שתהיה עבודת כוכבים מותרת: ראינו לגאון זצ"ל שאמר מותר לישראל להשכיר לעובד כוכבים בין פונדק בין חנות ובין חצר ובין ספינה והעובד כוכבים מפליג בה בשבת הני כולהו שריאן ואפי' בא"י דכבר פסיקא הלכתא כר' יוסי וכ"ש בשאר ארצות וליכא למיחש אלא במרחץ בלבד ולא בכל מרחץ אלא במרחץ הקרואה על שם ישראל ומפני מראית העין אסור ולא משום שביתה דלית שביתת כלים אלא לבית שמאי ואינה הלכה ואם יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ שאין רוחצין בה אלא שוכני הדירה בלבד מותר להשכירה לעובד כוכבים: **מתני'** אין מוכרין להן במחובר לקרקע:

א) [קדושין ל.], ב) סוטה כב. ע"ש, ג) ס"א א"ר זירא, ד) [בסוטה שם איתא רבה וע"ש בפרש"י], ה) סוכה כא: ע"ש, ו) [בסוכה ובילקוט איתא מנין שאפי'], ז) [בסוכה איתא לימוד ועי' בפרש"י דהכא ודהתם], ח) [מגילה לא.], ט) [בילקוט ובע"י ליתא], י) [לעיל יח:], כ) [ברכות ה. מח: מנחות נג: אבות פ"ו מ"ג], ל) [לקמן נא: נב. חולין מ:], מ) [קדושין מח. סג. ב"ק לט.], נ) [לעיל יד:], ס) [נ"ל אחר ד"ה על], ע) [שייך למשנה דלעיל טז.], פ) [כדאיתא בסנהדרין נו.], צ) [נ"ל מקדש],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: תהלים א ג
2. לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: תהלים א ד
3. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ: משלי ז כו
4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: דברים כט ח
5. לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: יהושע א ח
6. כִּי אִם בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: תהלים א ב
7. מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: תהלים לד יג-יד
8. סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: תהלים לד טו
9. כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: משלי ד ב

א) נ"ל ופרכינן והא רבה אורי כלומר כו'. ב) דברי רבינו כמו שהוא לפנינו אינו מובן דאם הקושיא הוא לר"י דמאי קמ"ל פשיטא מאי מתרץ דלא נצרכה אלא למכוש אחרון ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו.

דאמר קרא [1]לא תחנם [א]לא תתן להם חנייה בקרקע האי לא תחנם מיבעי ליה דהכי קאמר רחמנא לא תתן להם חן א"כ לימא קרא לא תחונם מאי לא תחנם שמע מינה תרתי ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא [ב](א)לא תתן להם מתנת של חנם אם כן לימא קרא לא תחינם מאי לא תחנם שמע מינה כולהו תניא נמי הכי לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן דבר אחר לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם ומתנת חנם גופה תנאי היא (ב)דתניא [2]לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי אין לי אלא לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה לגר במכירה מנין תלמוד לומר תתננה או מכור לעובד כוכבים בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי נמצא אתה אומר אחד גר ואחד עובד כוכבים בין בנתינה בין במכירה דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר (ג)דברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה שפיר קאמר ר"מ ור' יהודה אמר לך אי סלקא דעתך כדקאמר ר"מ לכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור או למה לי שמע מינה לדברים ככתבן הוא דאתא ור"מ ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים ור' יהודה כיון דגר אתה מצווה להחיותו וכנעני אי אתה מצווה להחיותו להקדים לא צריך קרא: ד"א לא תחנם לא תתן להם חן: מסייע ליה לרב דאמר רב (ד)אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו מיתיבי מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה בהר הבית וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר אמר [3]מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה רק שהיתה באה מטיפה סרוחה שחק דעתידה דמגיירא ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי עפרא ורב [ה]אודויי הוא דקא מודה דאמר מר (ה)הרואה [ו]בריות טובות אומר ברוך שככה (ו)ברא בעולמו ולאסתכולי מי שרי מיתיבי [4]ונשמרת מכל דבר רע שלא [ז]יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפי' מכוערת

ולא

לא תתן להם חן. שלא יאמר כמה עובד כוכבים זה נאה: **ה"ג אם כן לכתוב לא תחונם.** בקריאתו מלא דמשמע לשון חנינה והוא חן: **מאי לא תחנם.** חסר קרי ביה לא תחנם לשון חניית קרקע: **תניא נמי.** דכולהו ילפי מהאי קרא לא תתן להם חנייה מדלא כתיב תחונם קרי ביה תחנם. לא תתן להם חן קרי ביה לא תחונם לשון חנינה והיינו חן. מתנת חנם קרי ביה לא תחינם לשון חנם: **לגר אשר בשעריך.** גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח ונבילה מותרת לו ואתה מצווה להחיותו דכתיב גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה): **ת"ל או מכור.** וקאי אגר דלעיל מיניה לגר תתננה ואכלה או מכור: **לעובד כוכבים בנתינה מנין ת"ל תתננה או מכור לנכרי.** ודרוש לתרוייהו אנכרי דאי לדברים ככתבן אתא דלעובד כוכבים אסור לתתנה הכי איבעי ליה למכתב תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה אנכרי: **ולעובד כוכבים במכירה.** אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה: ופרכינן **ור' יהודה הא ודאי שפיר קאמר ר"מ.** דבין מכירה בין נתינה איכא למישדינהו אעובד כוכבים ואגר: **או.** חלוק הוא: **להקדים נתינה דגר.** אם יש גר בשעריך לא ימכרנה לעובד כוכבים ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה או אם אין גר מוכרה לעובד כוכבים:

ולא

דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע. דריש נמי מהאי קרא בסמוך שלא ליתן להם חן ושלא ליתן להם מתנת חנם וסתמא דמלתא איירי בכולהו עובדי כוכבים וכן משמע בסוגיין בסמוך וקשה דהאי לא תחנם בשבע אומות דוקא כתיב דכתיב (דברים ז) ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו' וכתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם ובפרק הערל (יבמות דף עו.) מוקמינן ליה בשבע אומות דבגירותן לית להו חתנות וכתיב עוד בתריה בתך לא תתן לבנו ואמרינן בספ"ק דיבמות (דף יז.) ובסוף האומר בקידושין (דף סח: ושם) דלרבנן דלא דרשי כי יסיר לרבות כל המסירין לא ילפינן מהאי קרא שאר אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין דהא האי קרא בז' אומות כתיב וכן לא תחיה כל נשמה וי"ל דודאי בכל הנך קראי איכא טעמא רבה דלא מצינן לאוקמינן אלא בז' אומות (א) ולא תחיה כל נשמה ליכא לאוקמי בשאר אומות דבהדיא כתיב בהו והיו לך למס ועבדוך וכן כי יסיר לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי טפי וכן לא תתחתן ליכא לאוקמי אלא בשבע אומות ° שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותם שאסר הכתוב מצרי עמוני ומואבי אבל מתנת חנם ונתינת חן וחנייה אין שום טעם לחלק בין שאר עובדי כוכבים לז' עממים מיהו קשיא דכריתת ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות איירי הכתיב (מלכים א ה) גבי שלמה וחירם מלך צור ויכרתו ברית שניהם ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתת ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר וי"ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות וטעמא רבה איכא ועניינא דקרא נמי מוכח דכתיב ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרם תחרימם לא תכרות להם ברית ואיכא למימר דכיון דבשעת כיבוש קיימי בלא תחיה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית אי נמי משום לאדוקי בעבודת כוכבים טפי אבל שאר אומות לא (ז): **אחד** גר ואחד עובד כוכבים בין במכירה בין בנתינה. הכא משמע דלכ"ע איכא למדרש תתננה ומכור אדלעיל מיניה ואדבתריה ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא משום או וה"נ דרשינן פרק איזהו נשך (ב"מ דף סא.) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דשדינן בנשך ובמרבית אכסף דלקמיה ואאכלך דלבתריה וקשה מ"ש מההיא דפרק קמא דקידושין (דף לב:) גבי מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דלא שדינן תקום והדרת אשיבה ואזקן ויש לומר דהתם לא שייך והדרת גבי מפני ולא שייך נמי תקום גבי פני וקל להבין ואין להקשות מאותן מקראות שאין להם הכרע (יומא דף נב:) והסימן מהם (ב) מ"ס שו"א פירוש מחר משוקדים שאת ארור וקם אמאי לא אמרינן דקיימי אתרוייהו דהתם לא שייך פירושו בזה כמו בזה שאם עונה שאת אאם תיטיב יהיה שאת לשון נשיאות עון ואם עונה אאם לא תיטיב יהיה שאת לשון פורענות כמו נשא אשא להם וכן ארור אפם כי עז אם אפם מוסב לארור אינו מקלל אלא אפם ואם אפם מוסב על כי עז נמצא מקללם וכן וקם אי קאי אהעם נראה שיזנו אחרי אלהי נכר ואי קאי אהנך שכב וגו' רמז לתחיית המתים ול"ע ממשוקדים וממחר ואין להם שום חלוק משמעות (ח) ובירושלמי מוסיף פסוק ששי שאין לו הכרע בני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו ולשם יש חילוק משמעות דאי כשמעם קאי אבאו משמע שבאו בלא עת ואי כשמעם קאי אויתעצבו א"כ באו בעתם ולאחר שבאו כשמעם אז ויתעצבו: **רבי** יהודה אומר דברים ככתבן. תימה לר' יהודה למה לי לא תחנם לאסור מתנת חנם ותיפוק לי' מהכא וי"ל דלא תחנם אצטריך ליתן בו לאו והאי דהכא נמי אצטריך לעשה אי נמי איכא למימר דהאי דהכא אצטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמים והקשה ריב"ס דהכא אסר מתנת חנם לעובד כוכבים לר' יהודה ובפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם ד"ה ור') מוקמינן ההיא דשולח אדם ירך לעובד כוכבים כר' יהודה ותירץ רבי דבתוספתא (ט) תניא גבי מילתיה דר' יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו והא דאמרי' בפרק הדר (עירובין דף סד:) דה"ל להוא עובד כוכבים טול גלוסקין מאילעא ואע"פ שלא היה מכירו כדמשמע התם שאני התם שהיה מתלוה עמו בדרך וא"ת למאן דאסר וכי לית ליה ההיא (י) דמפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם וא"ת ולמאן דשרי וכי לית ליה ההיא (כ) דהעובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא ימות (ל): **ורבי** מאיר ההוא איצטריך דלקדום נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים. וא"ת וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתננו לגר קודם שימכרנו לעובד כוכבים והלא אפי' לישראל אינו מצוה על כך וי"ל דדוקא נבילה שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו עובדי כוכבים מצויים ביניהם ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר: **להקדים** לא צריך קרא. וא"ת כיון דמסברא יש לנו להקדים נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים למה נכתבה נתינה דגר כלל מכ"ש ממכירה דעובד כוכבים ידעינן ליה וי"ל דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמינא דאסור ליתן לו נבילות כדי שיתן לב להתגייר לגמרי: **הרואה** בריות טובות אומר כו'. בירושלמי אומר אפי' גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו:

מסורת הש"ס

א) [לקמן סד.], ב) פסחים כא: ב"ק מא. חולין קיד:, ג) [פסחים שם כג: נזכר לקמן סד.], ד) [ערכין יד. ע"ש], ה) ברכות נח:, ו) [ושם אי' ברוך שככה לו בעולמו וכ"א בטור שו"ע או"ח סימן רכ"ה ובירושל' שהביאו תוספו' דהכא ד"ה הרואה], ז) [וע"ע תוס' יבמות כג. ד"ה ההוא בשבעה ותוס' מגילה דף יד: ד"ה דאגיירה ותוס' סוטה לה: ד"ה לרבות], ח) [וע"ע בתוס' יומא לא: ד"ה ופסטו ודף נב: ד"ה שאת ובחולין קיד: ד"ה או וב"מ סא. ד"ה קרי ובפסחים כא: ד"ה לכתוב], ט) [פרק ג], י) [גיטין סא.], כ) [לקמן כו.], ל) [בס"א נוסף: ולא דמי להעלאה מן הבור שהוא קרוב למיתה ואם מעלהו נמצא מגדל בן לע"ז],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דאמר וכו' בז' אומות **דלא** תחיה: **(ב)** שם ד"ה אחד וכו' והסימן מהם מ"מ שא"ר פירוש:

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם

ביומי. ימי השבוע (קדושין ל.). **כי רבים חללים הפילה.** באשה זרה משתעי ותלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי (סוטה כב.). **זה תלמיד שלא הגיע כו'.** הפילה לשון נפל שלא כלו לו חדשיו (שם). **ועצומים.** לשון עוצם עיניו, שסוגרים פיהם ואינם מורים לצורכי הוראה (שם). **ועד כמה.** הוי ראוי להוראה (שם כב:). **צריכה לימוד.** צריכה ליתן לב ללומדה (סוכה כא:) **צריך** לשומעם שיתנו להן לב (שם). **ועלהו.** דבר קל שבה (שם). **בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבא.** דפליגי בפרק ר' ישמעאל (לקמן נא:) בעבודת כוכבים עצמה, איכא למ"ד אסורה מיד ואיכא למ"ד כשתעבד, כולהו מודו בכלים דאינם אסורים עד שיעבדו, עד שיעשו בהם שימוש לעבודת כוכבים (חולין ח:). **ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף.** כל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה (קדושין מח.). ע"כ מעמ' קודם

תלמוד לומר תתננה או מכור. דרוש ליה אגר, וכן גבי לנכרי נמי דרוש תתננה ואכלה או מכור לנכרי (פסחים כא:) **מדכתיב** מכירה ונתינה באמצע, שמע מינה אחד מכירה ואחד נתינה קיימי בין אגר ובין אעובד כוכבים, דאי דוקא כתיב הוה ליה למכתב הכי תתננה לגר ומכרנה לעובד כוכבים (חולין קיד:). **דברים ככתבן.** כך מצותה, לא יתננה לנכרי ולא ימכרנה לגר (פסחים כא:). **או למה לי.** או לשון חילוק, ואי כר' מאיר קאמר קרא דתרווייהו אגר ותרווייהו אנכרי לא נכתוב או (שם). **לאקדומי נתינה דגר.** אם יש גר ליתנה לו נתינתו קודמת למכירתה לנכרי, והאי גר בגר תושב קאמר, שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ס ואוכל נבלות (שם). **דגר אתה מצווה להחיותו.** דכתיב (ויקרא כה) גר ותושב וחי עמך (שם). **להקדים לא צריך קרא.** מסברא אנו יודעין שנתינה לגר קודמת, דחיות הגר מצוה אבל מכירה לנכרי מאי מצוה איכא ואיצטריך קרא לחלק ולאסור ליתן במתנה לנכרי ולמכור נבלה לגר (שם).

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"י מהל' עכו"ם הלכה ד:

צו ב מיי' שם ופרק ג מהל' זכיה ומתנה הלכה יא סמג עשין עד טור שו"ע יו"ד סי' קנא סעיף יא [וטוש"ע ח"מ סי' רמט סעיף ב]:

צז ג מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הל"ד ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הלי"א:

צח ד ה מיי' פ"י מהל' עכו"ם הל"ד טור שו"ע יו"ד סימן קנא סעיף יד:

צט ו מיי' פ"י מהל' ברכות הלי"ג סמג עשין כז טור שו"ע או"ח סימן רכה סעיף י:

ק ז מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל"ב [והל"ג] סמג לאוין קכו טור שו"ע אה"ע סימן כא סעיף א [ג]:

תורה אור השלם

1. וּנְתָנָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם: דברים ז ב

2. לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: דברים יד כא

3. מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: תהלים קד כד

4. כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע: דברים כג י

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' שהרי כל שאר האומות מותרים. עי' טורי אבן מגילה דף יד: ד"ה דאגיירה:

רבינו חננאל

[גמ'] מנא לן שנאמר לא תחנם ש"מ לא תתן להם חנייה בקרקע וש"מ לא תתן להם חן. אסור לישראל לומר עובד כוכבים זה נאה הוא או עובדת כוכבים אבל נזדמן לו בקרן זוית שלא במתכוין וראה ורוצה לאודויי ולומר ברוך שככה לו בעולמו כדרך שאומר על האילנות שפיר דמי. אבל לתת לעובד כוכבים מתנה בחנם תנאי היא ור' מאיר מתיר ור' יהודה אוסר דתניא לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך וגו' אחד הגר ואחד העובד כוכבי' בין במכירה בין בנתינה. ר"י אומר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה כדכתיב או מכור לנכרי: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו בפנויה באשת

ולא בבגדי צבע [של] אשה [א]ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנזקקין זה לזה ואפילו מלא עינים כמלאך המות אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות קרן זוית הואי: ולא בבגדי צבע [של] אשה: א"ר יהודה אמר שמואל [ב]אפילו שטוחין על גבי כותל א"ר פפא [ג]ובמכיר בעליהן אמר רבא דיקא נמי דקתני ולא בבגדי צבע (א)אשה ולא קתני ולא בבגדי צבעונין שמע מינה אמר רב חסדא הני מילי בעתיקי אבל בחדתי לית לן בה דאי לא תימא הכי אנן מנא לאשפורי היכי יהבינן הא קא מסתכל ולטעמיך הא [ג]דאמר רב יהודה [ד]מין במינו מותר להכנים כמכחול בשפופרת הא קא מסתכל אלא בעבידתיה טריד ה"נ בעבידתיה טריד אמר מר ממנה מת נימא פליגא דאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי לא דחיישנא ליקרא דברייתא הוה פרענא בית השחיטה כבהמה דלמא ההיא טיפה מחתכה להו לסימנין ממנה מסריח מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא דא"ר חנינא בר כהנא אמרי בי רב הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו: [ג]ת"ר [1]ונשמרת מכל דבר רע [ה]שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה מכאן [ד]א"ר פנחס בן יאיר [ו]תורה מביאה לידי זהירות זהירות מביאה לידי זריזות זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה [א] טהרה מביאה לידי [ה](חסידות) מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי [ו](קדושה קדושה) מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולן שנאמר [2]אז דברת בחזון לחסידיך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דא"ר יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן שנאמר [3]רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת [ז]שענוה גדולה מכולן: אין מוכרין להן וכו': ת"ר [ח]מוכרין להן אילן על מנת לקוץ וקוצץ דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה שחת על מנת לגזוז וגוזז דברי רבי יהודה ר"מ אומר אין מוכרין להן אלא גזוזה קמה על מנת לקצור וקוצר דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין אלא קצורה וצריכא דאי אשמעינן אילן בהא קאמר רבי מאיר כיון דלא פסיד משהי ליה אבל האי דכי משהי לה פסיד אימא מודי ליה לר' יהודה ואי אשמעינן בהני תרתי משום דלא ידיע שבחייהו אבל שחת דידיע שבחייהו אימא מודי ליה לר' מאיר ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר' מאיר אבל בהנך אימא מודי ליה לרבי יהודה צריכא איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט מהו התם טעמא מאי שרי ר' יהודה דלאו ברשותיה קיימי ולא מצי משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה דעובד כוכבים קיימא משהי לה או דלמא לא שנא ת"ש דתניא [ז]בהמה ע"מ לשחוט ושוחט דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין מוכרין לו אלא שחוטה:

מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא

ולא בבגדי צבע [של] אשה. שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה: **קרן זוית הואי.** כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין זה את זה בקרן זוית דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעלם עיניו: **בעליהן.** האשה הרגילה ללובשן: **צבע אשה.** משמע שמכירה: **בגדי צבעונין.** (א) אינון של נשים ומדקתני בגדי צבע אשה משמע שמכירה: **בעתיקי.** שלבשתן וכבר ראה אותה מלובשת בהן וכשחוזר ורואה אותן נזכר ביפיה. ודוקא בגדי צבעונין לפי שהאשה נאה בהן ולא שכיחי אבל שאר בגדים דשכיחי ואינן נוי לא מסיק אדעתיה להרהר: **בחדתי.** שלא לבשתן מעולם: **לאשפורי.** כובס המתקן בגדים חדשים: **מין במינו.** בהרבעת בהמה: **מותר.** לאדם להכניס בידים אבר הזכר: **כמכחול בשפופרת.** מכחול הוא קיסם שמכניסין בשפופרת קנה שהמכחול ט) בתוכה והקיסם קרוי מכחול על שם שכוחלין בו: **הא קא מסתכל.** ותניא לעיל לא בחמור ולא בחמורה: **בעבידתיה טריד.** לבו על מלאכתו ושוכח בהרהור י): **הוה פרענא בית שחיטה.** לראות מבחוץ כבהמה. אלמא מחתך ממש הוא: **ונשמרת מכל דבר רע.** וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך: **תורה.** על ידי שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר: כ) **זריזות.** [זריז] ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי טומאה: **זהירות.** כשהעבירה באה לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין (חולין דף קז:) מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה מעיקרא: **נקיות.** נקי באין חטא: **פרישות.** אף מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו: טהור לא מלובן ל) ועדיף מנקי: **לידי רוח הקודש.** להשרות עליו שכינה: **אז דברת בחזון לחסידיך.** ולא נאמר ליראיך ולענויך: **שחת.** תבואת חיטין ושעורין קודם שתמלא בזירין ובלע"ז פירינ"א: **משהי ליה.** עובד כוכבים במחובר ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע: **לא ידיע שבחייהו.** לא מינכר שבח בחיבורין מכאן ואילך דקמה פסלא ואילן נהי נמי דלא פסיד מיהו לא מינכר דלשבח: **אבל שחת.** דנראה לעינים דכמה דמשהי ליה משבחת: **בהא קאמר ר"מ.** בשחת משום דידיע שבחיה: **דלאו ברשותיה קיימי.** שחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו ולא מצי לשהויינהו דישראל מעכב עליה: **אבל בהמה.** מכי זבן לה עובד כוכבים ברשותיה קיימא: **על מנת לשחוט.** מתנה עמו בפירוש: **מתני' אין משכירין בתים.** לעובד כוכבים בא"י גזירה משום מכירה דאיסור דאורייתא היא שנותן להם חנייה בקרקע: **ואין צריך לומר שדות.** דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא [כא.]: **סוריא.** ארם צובה וסמוכה לארץ ישראל וכיבשה דוד וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא ששים ריבוא וקרי ליה מ) כיבוש יחיד:

משכירין

שלא יהרהר אדם ביום. האי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא כדמוכח פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מו.) והקשה ה"ר אלחנן א"כ מאי רבותיה דיחזקאל דאמרינן פרק שני דחולין (דף לז:) ונפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה ואור"י דמכל מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצול מהם בכל יום כדאמרי' בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קסד:) שלשה דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום וקא חשיב הרהור: **ענוה** מביאה לידי יראת חטא. בירושלמי דשקלים גרים איפכא יראת חטא מביאה לידי ענוה וקא סבר כרבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם והקשה ר' יהודה מפרי"ש דאמרינן במדרש נ) שלשה דברים שקולים זה כזה יראת חטא חכמה ענוה וי"ל דה"ק דלא סגיא להא בלא הא יראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה ושתיהם בלא ענוה וענוה בלא שתיהם ס): **חסידים** לא נאמר אלא ענוים. וא"ת הא כתיב נמי אז דברת בחזון לחסידיך ולא כתיב לענויך וי"ל התם חסידים כתיב וכ"ש ענוים אבל לענין בשורת הגאולה פשיטא תולה אותם בחשובי' וגדולים יותר: **ואי** אשמעינן הני תרתי דלא ידיע שבחייהו. והקשה הר"ר אלחנן לישמעינן שחת דידיע שבחא וקמה דפסלא וכ"ש אילן וי"ל דלא זו אף זו קתני: **בהמה** ע"מ לשחוט מהו. תימה מאי בעי ומאי פליגי ר"מ ורבי יהודה בסמוך הא אפי' בסתם אמרינן לעיל ע) איסור לשחיטה זבנה ולפי' רשב"ס דלא איירי לעיל אלא בפרה דוקא ניחא וי"ל לפ"ה דהכא איירי בעגלים וסייחים שאסור למכור להם:

הא

עין משפט נר מצוה

קא א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל"כ (כא) סמג לאוין קכו טור שו"ע אה"ע סימן כג סעיף ג:

קב ב ג מיי' שם הלכה כא סמג שם טור שו"ע אה"ע סימן כא סעיף א:

קג ד ה מיי' שם הלכה [יט] כ סמג שם טור שו"ע אה"ע סי' כג סעיף ג:

קד ו מיי' פרק טז מהל' טומאת אוכלין הלי"ב:

קה ז מיי' פ"כ מהלכות שבת הלכה ד:

◆

רבינו חננאל

איש ואפילו מכוערת ולא בבגדי אשה צבועים ולא בחיה ובבהמה ובעוף ולא בחזירים ולא בחמורין בשעה שנזקקין זה לזה ואפי' מלא עינים כמלאך המות שמלאך המות מלא עינים הוא ובשעת פטירת האדם עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו וכיון שרואה החולה מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות: בגדי אשה צבעונין. אפילו שטוחין או מונחין על הכותל והוא שמכיר האשה והני מילי בישנים אבל בחדשים לא ובחדשים מיהא יהבינן להו לאומנים דאמרי' טריד בעבידתיה וכדרב יהודה דאמר מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת. ההיא טיפה דזריק לה מלאך המות בפי החולה מחתכה להו לסימנין וממנה מסריח והרוצה שלא להסריח מתו יהפכנו על פניו: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מיכן א"ר פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות לידי נקיות ונקיות לידי פרישות כו'. ענוה גדולה מכולם שנ' יען משח ה' אותי לבשר ענוים וגו' לבשר חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולם: **פים'** ר' יהודה אומר מוכר על מנת לקוץ וקוצץ וכן קמה על מנת לקצור וקוצר. ושחת על מנת לגזוז וגוזז ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא אילן קצוץ וקמה קצורה ושחת גזוזה וצריכא כו' וכן בהמה על מנת לשחוט ושוחט דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אינו מוכר לו אלא שחוטה: מתני' אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין

מסורת הש"ס

א) [צ"ל של אשה], ב) [ב"מ נא.], ג) כתובות מו., ד) שקלים פ"ג ה"ג ע"ש [במשנה שבמשניות סוף סוטה איתא בנוסחא אחרת ע"ש בתוי"ט], ה) [צ"ל קדושה קדושה], ו) [צ"ל חסידות חסידות כך היא הנוסחא אמתית במשנה דבסוף סוטה שבמשניות וכן גרס רב אלפס דהכא וע"ש וכן הגי' בע"י ע"ש והשתא אתי שפיר דסיים וחסידות גדולה מכולן וכו'. ועי' ירושלמי שקלים פרק ג ה"ג דמפרש לכל הנהו מקרא וע"ע ילקוט ישעיה סימן א רמז שסג], ז) [ערכין טז:], ח) [תוספתא פ"ב ה"ב], ט) [שהכחול רש"ש], י) בס"א: ההרהור, כ) [צ"ל אחר ד"ה זהירות], ל) בס"א: ומלובן, מ) כיבוש יחיד כיבוש כל"ל [ל"ם], נ) [מס' דרך ארץ פ"ו], ס) [וע"ע תוספות יבמות קג: ד"ה המסוליים], ע) [דף טז.],

◆

תורה אור השלם

1. כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע: דברים כג י
2. אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם: תהלים פט כ
3. רוּחַ אֲדֹנָי אֱלֹהִים עָלָי יַעַן מָשַׁח יְיָ אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב לִקְרֹא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח קוֹחַ: ישעיהו סא א

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגדי צבעונין אינון אלא של:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' טהרה מביאה לידי חסידות. נ"ב ט"ס ועי' בחלופי גרסאות (וכמ"ש הרש"א):

◆

לעזי רש"י

פירינ"א [פירי"א]. חציר.

◆

מוסף רש"י

בעבידתיה טריד. דהתם (לא יסתכל בחמור כו') כשאינו שלו שאינו צריך לסייע, אבל האי בעבידתיה טריד ולא מהרהר (ב"מ צא.). **זהירות מביאה לידי זריזות.** זריז עדיף מזהיר, זהיר שיודע להזהר בשעת מעשה שלא יעבור על המצוה, זריז הרואה את הנולד ומתקן עצמו שלא יבא לידי כך, והיינו דאמרינן זהירות מביאה לידי זריזות (חולין קז:).

משכירין להם בתים אבל לא שדות ובחו"ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [א]בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו א) [ב]אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכנים לתוכו עבודת כוכבים שנאמר [1]לא תביא תועבה אל ביתך ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו: **גמ'** מאי אין צריך לומר שדות אילימא משום דאית בה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממעשר אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממזוזה אמר רב משרשיא ב)מזוזה [ג]חובת הדר הוא: בסוריא משכירין בתים כו': מאי שנא מכירה דלא משום מכירה דארץ ישראל אי הכי משכירות נמי נגזור ג)היא גופה גזרה ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה והא שכירות שדה דבסוריא דגזרה לגזרה היא וקא גזרינן התם לאו גזרה הוא ד)קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש שדה דאית ביה תרתי גזרו ביה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: בחוץ לארץ וכו': שדה דאית ביה תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים וכו': מ"ט שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובסוריא מוכרין וכו': מ"ט קסבר [ד]כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש ושדה דאית בה תרתי גזרו בה רבנן בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן: ובחו"ל מוכרין וכו': מאי טעמא כיון דמרחק לא גזרינן אמר רב יהודה [ה]אמר שמואל ה)הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף [ו]ובלבד שלא יעשנה שכונה וכמה שכונה תנא [ז]אין שכונה פחותה משלשה בני אדם ולחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד עובד כוכבים ואזיל היאך ומזבין לה לתרי ו)אמר אביי [2]אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן: אף במקום שאמרו להשכיר: מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי

וסתמא

משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חן וחנייה ז) בא"י כתיב דחשיבא חנייתה ומיהו מכירה לכתחילה לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל: **אבל לא שדות.** דאיכא תרתי לאיסורא: **וחוצה לארץ.** דמרחק וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י: **מוכרין בתים ומשכירין שדות.** אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתי גזרינן: טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ': **אף במקום שאמרו להשכיר.** בתים לא לבית דירה אמרו אלא לאשתמושי בהו בליבי ותיבנא: **מפני שנקראת על שמו.** והרואה שמחממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן: **גמ' חובת הדר הוא.** ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך ח) דרך ביאתך ט) אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא: **היא גופא גזירה.** שכירות אטו מכירה: **והא שכירות שדות דסוריא דגזירה לגזירה היא.** דקס"ד משום שכירות דא"י איתסר: **שמיה כיבוש.** ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא"י אלא משום מכירות שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה: **אבל שדות דאיכא תרתי גזרו.** שכירות אטו מכירה: **ובחו"ל כו' שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן.** דמשכירין ולא מוכרין משום מכירה דא"י: **רבי יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים.** ולא גזרינן אטו מכירה: אבל שדות דאיכא במכירתן תרתי לאיסור' גזרינן שכירות אטו מכירה: ה"ג **קסבר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש.** הלכך ליכא איסורא במכירת בתים: **שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן.** מכירתן בסוריא אטו מכירה דא"י: **וניחוש דלמא אזיל האי ישראל.** דשרית ליה לזבוני לחד עובד כוכבים ומזבין להאי יחיד: **ואזיל.** האי עובד כוכבים ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי ומעכב השלישית לעצמו ואיכא שכונה: **מיפקדינן** גרסינן: **אלפני דלפני כו'.** כלומר לכולי האי לא חיישינן:

וסתמא

הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא. פירוש וא"כ אין לגזור בהו שכירות אטו מכירה דמכירה לא מפקע לה ממזוזה אבל בשדות במכירה מפקע להו ממעשר ויש מפרשים דאתיא אפי' למ"ד אין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשר בסוף השולח (גיטין דף מז. ושם ד"ה אמר) דמ"מ חשובה הפקעה מה שהיא עתה ביד עובד כוכבים והוא זורעה שאינו מפריש ממנה מעשר נמצא שאין מקיימין בזה השדה מצוה התלויה בה אבל בית אין כאן הפקעה מפני שאין הבית עצמו חייב כיון שאין ישראל דר בתוכו ולא נהירא דא"כ מאי קאמר בסמוך לרבי יוסי שדה דאית ביה תרתי גזרו רבנן שכירות אטו מכירה הלא בשכירות גופא (א) י) איכא תרתי דבשכירות גופיה איכא הפקעה ממעשר שלא יעשר העובד כוכבים מאותה תבואה ועוד קשיא דלשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהוא ביד העובד כוכבים אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר לכך נראה לפרש דאתיא כ) כמ"ד יש קנין וכשמוכרה לעובד כוכבים הוא מפקיעה ממש ממעשר שאפילו יזרע ישראל לא יתחייב במעשר אבל בית ודאי אינו מפקיע מן המזוזה דאפי' לא ימכרנו לעובד כוכבים אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוזה מן התורה ואפילו אם שכרה ישראל אחר ודר בתוכה דהכי קיימא לן דהא אמרינן פרק התכלת (מנחות דף מד. ושם ד"ה טלית) השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטורה מן המזוזה מכאן ואילך חייבת בא"י חייבת מיד מכל מקום אין חיוב זה מן התורה דמדאורייתא פטורה לעולם כדכתיב ביתך ולא של אחרים ואף על גב דדרשינן ביתך ביאתך להניחה בימין דרך ביאה מ"מ תרי ביתך כתיבי אבל רבנן הוא דחייבוהו לאחר ל' יום מפני שהיא נראית כשלו מידי דהוה אטלית שאולה דכל ל' יום פטורה מן הציצית וה"ה לעולם מן התורה משום דכתיב כסותך ולא של אחרים ורבנן הוא דגזרו לאחר ל' יום מפני שנראית כשלו:

קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש. הקשה הר"ר אלחנן דפ"ק דגיטין (דף ח. ושם) היכא דקתני בג' דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה דברים לחו"ל אמאי לא חשיב הא מילתא דהכא דבמכירת בתים ושכירות שדות שוות לא"י ובשכירות בתים שוות לחוצה לארץ דהא אפילו בחדא פליג התם דקאמר עפרה טמא כחו"ל והרוצה ליכנס לה בטהרה יכנס כא"י ואומר ר"י דתני ושייר ואע"ג דנקיט תנא למניינא (ב) מ"מ איכא למימר תנא ושייר כדאשכחנא בהרבה מקומות ל): **כיבוש יחיד.** פ"ה שלא היה שם אורים ותומים וששים רבוא ויותר נראה כמו שפירש הר"ר יצחק מהרפוט דכל מה שכבש יחיד כגון יאיר בן מנשה אינו א"י אבל קשיא דאי מא"י הוא אין זה קרוי כיבוש יחיד ואם מחו"ל הוא אפי' היו שם ששים רבוא קרוי כיבוש יחיד לכך נראה כל שאין לו רשות לכבש נקרא חו"ל דכל זמן שלא כבש כל א"י לא היה לו רשות לכבוש חוצה לארץ והכי איתא בספרי פרשת עקב כשכבש דוד ארם נהרים וארם צובה אמר לו הקב"ה סמוך לפלטין שלך לא כבשת ואתה הולך ומכבש חוצה לארץ שנאמר ואת היבוסי יושב ירושלים וגו' מ): **אלפני דלפני לא מפקדינן.** האי סימנא בעלמא הוא כלומר לכולי האי לא חיישינן א"נ כיון דאיסור שכונה שלא יבא היזק לישראל קרי ליה מכשול לפני עור: **אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו'.** יש לפקפק על מה היו סומכים בני אדם למכור ולהשכיר בתים לעובדי כוכבים ואף לבית דירה ויש רוצים להביא ראי' להתיר מדתניא בתוספתא (פ"ג) כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעובד כוכבים מפני שידוע שמכניס לתוכה עבודת כוכבים אפ"ה משכירין להם ארוות ואוצרות ופונדקאות אע"פ שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים משמע הטעם משום שמחלק בין מקום שמכניס עבודת כוכבים בקביעות בין שאינו מכניס והכך שאומר אינו מכניס עבודת כוכבים בקביעות שרי ולפי זה בעת נ) שהעובדי כוכבים שבינינו אינם מכניסין לבתיהם עבודת כוכבים בקביעות אלא כשיש שם מת או שנוטה למות וגם אותה שעה אינן עובדין אותם מותר אכן משם אין ראיה גמורה כי יש לתלות טעם היתר דארוות ואוצרות דשמא לא אסרה התורה אלא בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ולשם אפילו דרך עראי אסור אבל אותם בתים שאינם עשוים לדירה לא אסרה תורה והכי שרי ארוות ואוצרות ורבינו חיים כהן היה מביא ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו הא במקום שנהגו למכור מוכר אף לבית דירה ומשכיר אף לבית דירה והיה נראה לו הטעם דבחוץ לארץ לא מיקרי ביתך אלא בארץ וקשו בה טובא חדא כי אין נראה לר"י שיגרע ישראל בחוץ לארץ מעובד כוכבים דאפילו למ"ד אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל בחוצה לארץ מיהא יש לו קנין ועוד קשה לרבי יהודה דגבי מזוזה דכתיב ביתך הכי נמי תימא דמי שיש לו בית בחוצה

לארץ

מסורת הש"ס

א) [לעיל טו. פסחים ו.], ב) פסחים ד. ב"מ קא:, ג) [ביצה ג. וש"נ], ד) [גיטין ח:], ה) [עי' תוס' יבמות מב: ד"ה סתם וכו' מה שהניחו בקושיא], ו) [לעיל יד.], ז) [להם חנייה רש"ם], ח) [דברים ו], ט) [יומא יא:], י) איכא איסורא דבשכירות כצ"ל [ל"ם], כ) [עי' תוספות ב"ב פא. ד"ה ההוא כו' אדמת], ל) [ע' תוס' מנחו' יח: ד"ה מנין], מ) [וע"ע תוספות גיטין ח. ד"ה כיבוש], נ) [בס"א: עתה],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: דברים ז כו

2. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ויקרא יט יד

גליון הש"ס

גמ' א"ש הלכה כר' יוסי. עי' לעיל דף ז' ע"א תוס' ד"ה פשיטא:

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה הא אמר וכו' הלא בשכירות גופא אע"ג דליכא תרתי דבשכירו' ליכא משום חניית קרקע מ"מ איכא הפקע' ממעשר: (ב) שם ד"ה קסבר וכו' מ"מ איכא למימר. נ"ב וכ"כ תוס' בקידושין דף טו ע"ב ד"ה והא וצ"ע במס' מכות דכ"א ע"ב:

מוסף רש"י

לא לבית דירה אמרו. אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה (פסחים ו. וכעי"ז לעיל טו.). **מזוזה חובת הדר הוא.** דדרשינן (מנחות לג.) ביתך, דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא לה, זה הדר בה (ב"מ קא:) לפי שהיא משמרתו (פסחים ד.). **גזרה לגזרה.** הא דאמרינן בכולי הש"ס שאין גוזרין גזרה לגזרה, מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרתי, עשו משמרת כלומר גזרה למשמרתי לתורתי, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזרה לגזרה (ביצה ב:). **כיבוש יחיד.** דדוד, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה, אבל דוד לא כבש אלא לצורכו (גיטין ח:).

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"י מהלכות עבודת כוכבים ה"ג סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סימן קנא סעיף ח:

קז ב מיי' שם הלכה ד טור שו"ע שם סעיף י:

קח ג מיי' פרק ה' מהל' מזוזה הלי"א סמג עשין כג טור שו"ע יו"ד סימן רנא סעיף ב:

קט ד מיי' פ"א מהל' תרומות הל"ב וע"ש:

קי ה ו ז מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל"ג סמג לאוין מה טור שו"ע יו"ד סי' קנא סעיף ט:

רבינו חננאל

צריך לומר שדות: [גמ'] גזרי' שכירות אטו מכירה ואמרי' מאי עילויה דשדות מן הבתים אילימא משום דאית בשדות תרתי איסורי חדא דיהבת להו חנייה בקרקע וחדא דקא מפקעת להו מן המעשר בתים נמי הא איכא [חנייה] בקרקע ופקיעת מזוזה ופרקי' מזוזה חובת הדר הוא. בסוריא משכירין בתים לעובדי כוכבים אבל לא שדות אוקימנא קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש אע"ג דדוד הוא דכבשינהו ארץ ישראל היא שדות דאית בהו [תרי] איסורי כדאמרן גזרי' שכירות אטו מכירה בתים דלית בהו אלא משום חנייה בקרקע בלבד לא גזרו שכירות אטו מכירה. בחוצה לארץ מוכרין בתים כו' ר' יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסורי' מוכרין להם בתים ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו לר' יוסי שדות בא"י דאית בהו תרתי גזור רבנן שכירות אטו מכירה בתים לא גזרו בהו בשכירות בסוריא קסבר ר' יוסי כיבוש דיחיד לאו שמיה כיבוש ואינו א"י מכירת בתים דליכא אלא חדא ושכירות שדות אע"ג דאיכא תרתי לא גזור רבנן ולא גזור אלא מכירת שדות בסורי' בלבד: ובחו"ל מוכרין להן אלו ואלו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ובלבד שלא יעשם שכונה. תנא אין שכונה פחותה מג' בני אדם וניחוש דלמא האי דזבנת ליה אזיל ומזבין לאחרים והוו להו שכונה ופרקי' לפני עור לא תתן מכשול מפקדינן לפני דלפני לא מפקדינן: [**פיסקא**] אף במקום שאמרו להשכיר